

Energiapolitika

Bevezetés

Az energiaellátás az Európai Unió működésének egyik alapfeltétele, energia nélkül nem tudunk fűteni, világítani, közlekedni, és nem folyhat az ipari termelés sem. Az Európai Unió energia-politikai feladata, hogy mindezt zökkenőmentesen biztosítsa, ehhez azonban számos kihívással kell megküzdenie. Az energiaszükségletének legnagyobb része a határain kívülről származik, ez az importfüggőség egyre növekszik, hiányzik a megfelelő diverzifikáció. A közös piacból adódó integráció is nehézségeket hordoz, akárcsak az átállás a megújuló energiákra, miközben a tagállami érdekek sokszínűsége megnehezíti a közös hang létrejöttét.

Az éghajlatváltozás is meghatározó az energiapolitikában, hiszen az alacsony üvegházhatású-gáz-kibocsátással járó energiatechnológiák nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a globális éves átlaghőmérséklet emelkedését 1,5 Celsius-fok alatt tartsák, és az Európai Unió vezető szerepre törekszik ebben a küzdelemben.

Energiapolitika a kezdetektől

Az Európai Unió megalakulását már a kezdetekben meghatározta az energiapolitika. A közösség megszületésekor a cél az volt, hogy hosszú távon szavatolják a békét az európai országok között, így a szén- és acélipar nemzetközi felügyelete a második világháború utáni újjáépítést hivatott támogatni, és megelőzni, hogy Németország és Franciaország újra fegyverkezésbe fogjon. 1951-ben a Párizsi Szerződés aláírásával (1952-ben lépett hatályba) az Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK vagy Montánunió)¹ létrejötté jelentette az első lépést az integráció felé, amelyben képviselőket kaptak a közös politikai érdekek, és megalapozták az együttműködést. A hat ország (Belgium, Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Olaszország, Luxemburg és Hollandia) részvételével alapított nemzetközi szervezet célja az volt, hogy megteremtse a feltételeket az akkori legfontosabb energiahordozó, a szén, illetve az acél vám- és adómentes szabad mozgásának és a termelési források hozzáféréseinek. Az 50 évre kötött szerződés (2002-ben járt le) meghatározta a tagállamok közti kereskedelmet azzal, hogy előírta a közös piac folyamatos szén- és acéllátását, biztosítva a legalacsonyabb árakat, a javuló munkakörülményeket, valamint az egyenlő hozzáférést a termelési forrásokhoz. Közös főhatóságot hoztak létre a piac felügyeletére, a versenyszabályok betartására és az árak átláthatóságára. Ezekkel az eszközökkel akartak elérni gazdasági növekedést, javuló foglalkoztatottságot és magasabb életszínvonalat.

¹ Az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés.

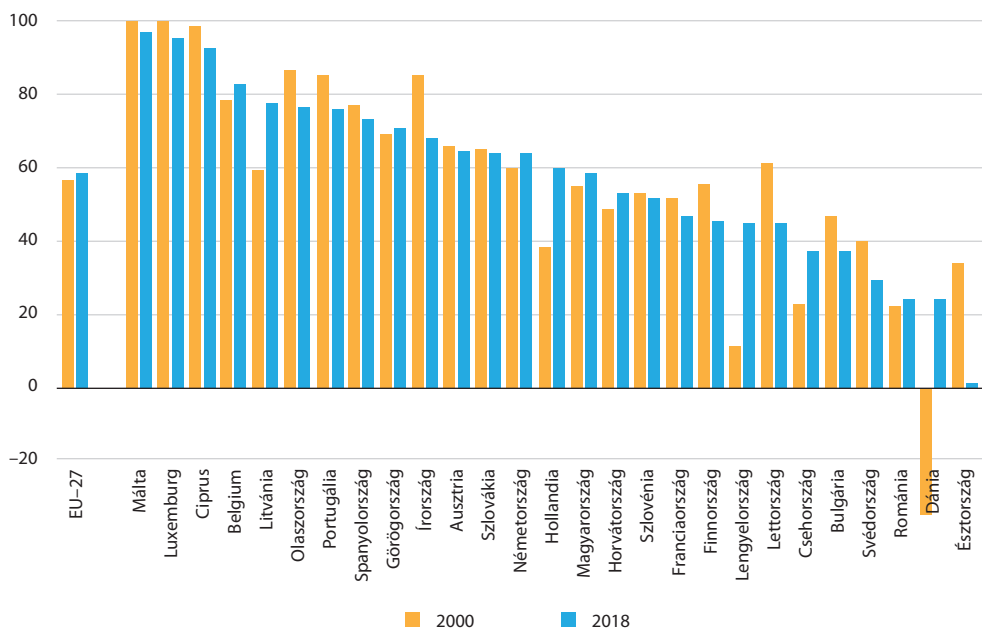
A hat tagország tovább mélyítette az integrációt, 1957. március 25-én a Római Szerződés aláírásával megszületett az Európai Gazdasági Közösség (EGK), azaz a közös piac. Ugyanezen a napon írta alá ugyanez a hat ország a Második Római Szerződést, amellyel létrehozták az Európai Atomenergia-közösséget (Euratom),² az európai együttműködés egy újabb intézményét, amely az energiapolitika köré szerveződött (mindkét szerződés 1958-ban lépett hatályba). Az aláírók elköteleződtek az atomenergia békés célú felhasználása mellett, illetve hogy együttműködnek az atomenergia-ipar fejlesztésében azzal a céllal, hogy atomenergiával biztosítsák energiatülszórásukat és az ellátás biztonságát. A szerződés ehhez előírta a kutatási tevékenységek támogatását és a műszaki ismeretek megosztását, egységes biztonsági előírásokat határozott meg a lakosság és az ipari dolgozók védelmében, támogatásokat vezetett be az atomenergia-ipar fejlesztéséhez kapcsolódó beruházásokhoz, és biztosította, hogy a nukleárisanyag-ellátás folyamatos legyen, illetve hogy ezeket kizárólag békés célra alkalmazzák, hangsúlyozottan kizárva a katonai célú felhasználást. Az Euratom jelenleg is hatályban van, jogilag különáll az Európai Uniótól, de a tagságuk megegyezik, illetve az irányítását uniós intézmények látják el. 1965-ben a hat alapító tagállam Egyesülési Szerződést (*Merger Treaty*) írt alá, amelynek értelmében Európai Közösségek (EK, *European Communities*) néven összevonták az ESZAK, az EGK és az Euratom korábban párhuzamosan működő intézményeit (1967-ben lépett hatályba). A közösség egészen a Maastrichti Szerződés, az Európai Unió megszületéséig ezt a nevet használta.

Az európai integráció az energiapolitika területén a dinamikus kezdeti évek után megváltozott, egyrészt mert a szén szerepe csökkent az energiaellátásban, ezzel együtt a kőolaj egyre meghatározóbbá vált. Emellett a tagállamok eltérő energiaszerkezetéből, ellátási útvoalából és energiapiaci struktúrájából adódóan eltérő érdekek jelentek meg a közösségben, amelyek útját állták az energiapolitikai együttműködés mélyülésének. Már az 1960-as éveket meghatározta a mai napig az uniós energiapolitika egyik legnagyobb kihívása, az energiatülszórás kérdése, miközben a protekcionista politikáknak köszönhetően a tagállamok energiapiacai egymástól különállóan működtek. A tagállamok energiatülszórásának arányairól lásd a 20. ábrát.

Jean Rey, az Európai Közösségek Bizottságának elnöke 1968 májusában az Európai Parlamentben mondott beszédében az európai integráció második fázisát, a gazdasági uniót sürgette, amelynek három fő területe az ipar, az energetika és a régiók.³ A közös energiapolitika egyik akadályaként fogalmazta meg az eltérő tagállami érdekeket. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy ezek a különbségek rövid távon jelentkeznek, közép- és hosszú távon viszont meg kell találni a közös nevezőt, hiszen közös energiapolitika nélkül nem jöhet létre sem egy koherens iparpolitika, sem pedig maga a gazdasági unió.

² Az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződés.

³ Jean Rey: *Economic Union: the Second Phase of European Integration. Speech by Mr. Jean Rey, President of the Commission, before the European Parliament. Strasbourg, 1968. május 15.*

20. ábra: Az energiafüggőség aránya tagállamonkénti bontásban 2000-ben és 2018-ban
 Forrás: Eurostat (2020b): Energy Dependency Rate (%)

A Bizottság fél évvel később, 1968 decemberében *A közösségi energiapolitika első irányelvei* címmel közzé tett jelentésében⁴, „veszélyes trendnek” nevezte, hogy a közös energiapiac még nem jött létre, és célként tűzte ki egy olyan közösségi energiapolitika megvalósítását, amely teljes mértékben integrálja az energiaszektort a közös piacba. „A közösségi energiapolitikára azért is szükség van, hogy ellensúlyozza a közösségen belül a hatalmas importfüggőségből és az energiaforrások nem megfelelő diverzifikációjából eredő kockázatokat.”⁵

Az 1960-as évek globális energiapiacát összességében a bőséges rendelkezésre állás és a viszonylag alacsony árak jellemezték, és bár olykor felmerültek nehézségek, a közösség ebben az időszakban kedvező feltételek mellett tudta biztosítani energiaellátását.⁶ A Bizottság ugyanakkor már az 1972-ben kiadott, 1975 és 1985 közötti időszakra vonatkozó kitekintésben problémaként fogalmazta meg, hogy az EK kőolajszükségletének 95 százaléka importból származik, és még ha növelik is a közeli Északi-tenger felől érkező beszállítást, akkor is az ellátás legnagyobb része távoli beszállítóktól függ. Közben a globális olajpiac szintén jelentős változásokon ment keresztül, amelyek hatására nőtt az olaj ára.

⁴ European Commission: *First Guidelines for a Community Energy Policy: Memorandum Presented by the Commission to the Council*. COM(68)1040 (1968. december 18.). [A továbbiakban: European Commission: COM(68)1040.]

⁵ European Commission: COM(68)1040.

⁶ European Commission: *Energy Policy: Problems and Resources 1975–1985*. COM(72)1201 (1972. október 4.).

Az 1973-as olajválság szembesítette Európát azzal, hogy milyen nagy mértékben kiszolgáltatott a külső beszállítóknak és így az energiaellátási zavaroknak.⁷ Ennek következményeként a Bizottság javaslatára fogadtak el 1974-ben egy új energiapolitikai stratégiát, amely először fogalmazott meg közösségi energiapolitikai célokat, és az 1985-ig terjedő időszakot ölelte fel.⁸ A Tanács által jóváhagyott stratégia a globális energiapiac változásaira hivatkozva hangsúlyozta a közös energiapolitika és a tagállamok közti koordináció fontosságát. Irányelvként fektette le az energiafogyasztás racionalizálását úgy, hogy közben ne kerüljön veszélybe a társadalmi jólét és a gazdasági növekedés. Kijelölte továbbá az energiaellátás biztonságának javítását a nukleárisenergia-termelés fejlesztésével, a saját szénhidrogén- és szilárd tüzelőanyag-források alkalmazásával, illetve előírta az import diverzifikálását és a különböző energiaforrások technológiai fejlesztését. Végül külön hangsúlyozta a környezetvédelmi szempontokat az energiatermelés és az energiafogyasztás területén is.

A második olajválság hatására a Bizottság újra napirendre tűzte a közösségi energiapolitika megvalósítását. Az 1979-ben közzétett *Az Európai Közösségek energiaprogramja*⁹ című dokumentum tartalmazta az 1974-es energiastratégia felülvizsgálatát, valamint újabb célokat tűzött ki az energiapolitika kulcsterületein. Kiemelten foglalkozott a kőolajfüggőség kérdésével, veszélyesnek minősítette a függőséget a külső energiaellátástól. 1981-ben a Bizottság az *Energiastratégia kidolgozása a Közösség számára* című dokumentumban ismét lefektette,¹⁰ hogy meg kell teremteni a közös energiapiacot, és észszerűbb energiafelhasználással csökkenteni kell a függőséget a kőolajtól, valamint növelni az energiaellátás diverzifikációját. Utalt arra is, hogy ezeket a stratégiai célokat korábbi tanácsi határozatok is tartalmazták, ez mégsem vezetett egy átfogó stratégia megvalósításához. A közösség céljait öt pontban foglalta össze: befektetések, energiaárak és adózás, piaci instabilitás elkerülése, együttműködés a kutatás, fejlesztés és technológia területén, közös fellépés az energetikai kapcsolatokban. Az 1980-as évek elején tehát a közösségi energiapolitika jellemzően a nukleáris energia alkalmazására és fejlesztésére terjedt csak ki.

1985-ben a Bizottság bemutatta a közös piac létrejöttét célzó fehér könyvét,¹¹ amely az 1986-ban elfogadott Egységes Európai Okmány (EEO) alapját képezte (1987-től hatályos). Az integrációnak ezzel egy újabb fontos lépése valósult meg, mivel az EEO az EGK-t és az Euratomot létrehozó 1957-es Római Szerződéseket vizsgálta felül, és 1992-t tűzte ki határidőnek a belső piac megvalósítására. Ennek következtében 1986-ban az energetikai miniszterek is átfogó intéz-

⁷ Az olajválság hatására 1974 novemberében hozták létre az iparosodott országok a Nemzetközi Energiaügynökséget (*International Energy Agency – IEA*), amelynek célja az energiabiztonság és az energiapolitikai együttműködés megteremtése volt. Magyarország 1997 óta tagja a szervezetnek. Forrás: www.iea.org/about/history

⁸ European Council: *Council Resolution of 17 September 1974 Concerning a New Energy Policy Strategy for the Community. Council Resolution of 17 December 1974 Concerning Community Energy Policy Objectives for 1985.*

⁹ European Commission: *The Energy Programme of the European Communities.* COM(79)527 (1979. október 4.).

¹⁰ European Commission: *The Development of an Energy Strategy for the Community.* COM(81)540 (1981. október 2.).

¹¹ Az Európai Bizottság fehér könyvei egy bizonyos területre vonatkozó javaslatokat tartalmaznak, és céljuk, hogy vitát indítsanak az érdekeltet körében, hogy végül politikai konszenzus szülessen. Gyakran a folyamat elindítására létrehozott zöld könyvön alapulnak. Forrás: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/white_paper.html?locale=hu

kedéscsomagot¹² fogadtak el, a célkitűzések az 1995-ig terjedő időszakot ölelték fel, és kiterjedtek az energiaellátás biztonságára, a költséghatékonyságra, az energiaárak ingadozásának kiküszöbölésére, a külső beszállítók és az energiaforrások diverzifikációjára. A célok között szerepelt a belső energiapiac megvalósítása, amellyel javítható az ellátás biztonsága, csökkennek a költségek, és javul a versenyképesség. 1988-ban a Bizottság munkanyagban¹³ tette közé, hogy melyek azok az akadályok, amelyek az energiapiaci integráció útjában állnak, és javasolta ezek lebontását 1992-ig.

Az energiapolitikát befolyásolta, hogy az 1970-es évek olajválságait követően az 1980-as évek közepére újra visszaesett az olaj világpiaci ára, és viszonylagos bőség jellemezte az energiaellátást. Jól látszott, hogy egy egységes belső piac, amelynek szerves része az energia, jelentősen növelheti Európa versenyképességét. A Bizottság ezért a belső piac megteremtését célzó lépéseket javasolt, így például az energiaszubvenciók, az állami monopóliumok és az árképzés területén a szabályok egységesítését. A tagállami érdekek azonban megakadályozták mind az energiaszektor állami támogatásának ellenőrzését, mind a nemzeti energiapolitikák összehangolását, a szabványok egységesítésében azonban sikerült eredményeket felmutatni.¹⁴

Energiapolitika a hidegháború után

A hidegháború végével az EK számára új lehetőségek nyíltak a keleti blokk országaiban, ezért az 1991-ben Hágában aláírt Európai Energia Charta (*European Energy Charter*)¹⁵ létrehozásával politikai alapokat teremtettek a gazdasági együttműködésnek. A cél az energiaellátás biztonsága és a fenntartható gazdasági fejlődés biztosítása volt.

1994-ben a nemzetközi együttműködést multilaterális alapokra helyezték az Energia Charta Egyezmény (*Energy Charter Treaty*) aláírásával (1998-tól hatályos), hogy egyensúlyt teremtsenek az energiaexportőr (volt szovjet tagországok) és energiaimportőr országok között, és erősítsék az energiabiztonságot nyitottabb és versenyképesebb energiapiacokkal, miközben külön hangsúlyt helyeztek a fenntartható fejlődésre és az energiaforrások feletti szuverenitásra. A jogilag is kötelező érvényű szerződés négy főbb területre terjedt ki, így a külföldi befektetések védelmére, az energiakereskedelem támogatására, a részt vevő államok közti viták rendezésére, illetve az energiahatékonyság növelésére és az energiatermelés és fogyasztás káros környezeti hatásainak csökkentésére. A szerződésnek jelenleg 53 aláírója van, köztük az Európai Unió és az Euratom. 2019-ben a Bizottság megkapta a felhatalmazást a Tanácstól, hogy tárgyalásokat kezdjen a szerződés korszerűsítéséről, hogy figyelembe lehessen venni a fenntartható fejlődési és klímapolitikai célokat, valamint hogy megfeleljen a beruházásvédelem modern normáinak.¹⁶

2015-ben született meg a Nemzetközi Energia Charta (*International Energy Charter*), politikai alapokat teremtve a nemzetközi együttműködésnek az energetika területén. Jelenleg 90

¹² European Council: *Council Resolution of 16 September 1986 Concerning new Community Energy Policy Objectives for 1995 and Convergence of the Policies of the Member States*.

¹³ European Commission: *The Internal Energy market. Commission Working Document*. COM(88)238 (1988. május 2.).

¹⁴ Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Budapest, HVG-ORAC, 2011. 424.

¹⁵ International Energy Charter: *The Energy Charter Process*. 2015. augusztus 5.

¹⁶ European Council: *Council Adopts Negotiation Directives for Modernisation of Energy Charter Treaty*. Press Release (2019. július 15.).

aláíróval rendelkezik, amelyek közt megtalálható az Európai Unió és az Euratom is. Nem ír elő sem jogi, sem pénzügyi kötelezettségvállalást a tagok felé, ugyanakkor választ igyekszik adni a 21. század energiához köthető legfontosabb kihívásaira. Kitér az energiabiztonság, a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem hármas egységére, az energiakereskedelem szerepére a fenntartható fejlődésben, a hozzáférésre a modern energetikai szolgáltatásokhoz, az energiaszegénység elleni küzdelemre, az energiaforrások és az ellátási útvonalak diverzifikációjára, illetve az energiapiacok regionális integrációjára.

A közös energiapolitika megszületése

Közben 1992. február 7-én aláírták a Maastrichti Szerződést¹⁷ (1993. november 1-jétől hatályos), ami hatalmas előrelépést jelentett az európai integrációban, megszületett a hárompilléres szerkezet és maga az Európai Unió. Ugyan napirenden volt sokáig, hogy az energia területe önállóan kerüljön be a szerződésbe, de erre még egészen 2009-ig, a Lisszaboni Szerződésig kellett várni. Elsősorban a nyersanyagokkal rendelkező tagállamok akadályozták a Bizottság igyekezetét az energiapolitika közösségi szintre emelésében.¹⁸ Maastricht annyiban mégis előrelépésnek tekinthető, hogy az I. pillérének gazdasági rendelkezései a közös piaccal együtt kiterjedtek az energia területére is, de például az energetikai infrastruktúra-fejlesztés és a külkapcsolatok továbbra is csak célként szerepeltek. Utóbbira részben azért megoldást jelentett az Energia Charta Egyezmény, de érdemben sem az 1997-ben aláírt Amszterdami Szerződés (1999-től hatályos), sem a 2001-ben aláírt Nizzai Szerződés (2003-tól hatályos) nem válaszolta meg a kérdést.¹⁹

1995-re azonban megszületett az egységes energiapolitika fehér könyve,²⁰ amelyben a Bizottság a zöld könyvre²¹ alapozva hármas célt fogalmazott meg: általános versenyképesség, az energiaellátás biztonsága, környezetvédelem. A célok eléréséhez eszközként nevezte meg a piac integrációját, az importfüggőség kezelését, a fenntartható fejlődés előmozdítását és az energetikai kutatás és technológia fejlesztését. Az első belső energiapiaci intézkedésekre nem is kellett sokáig várni: 1996-ban a villamos energia,²² 1998-ban a földgáz²³ belső piacainak fokozatos megnyitására vonatkozó irányelvek jelentek meg (első energiacsomag). A 2001-ben és 2003-ban a megújuló energiákra (21. ábra), illetve 2005-ben az uniós kibocsátáskereskedelmi rendszer

¹⁷ Az Európai Unióról szóló szerződés.

¹⁸ Susanne Langsdorf: *EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050*. Heinrich Böll Stiftung, 2011.

¹⁹ Thomas Maltby: European Union Energy Policy Integration: A Case of European Commission Policy Entrepreneurship and Increasing Supranationalism. *Energy Policy*, 55. (2013). 435–444.

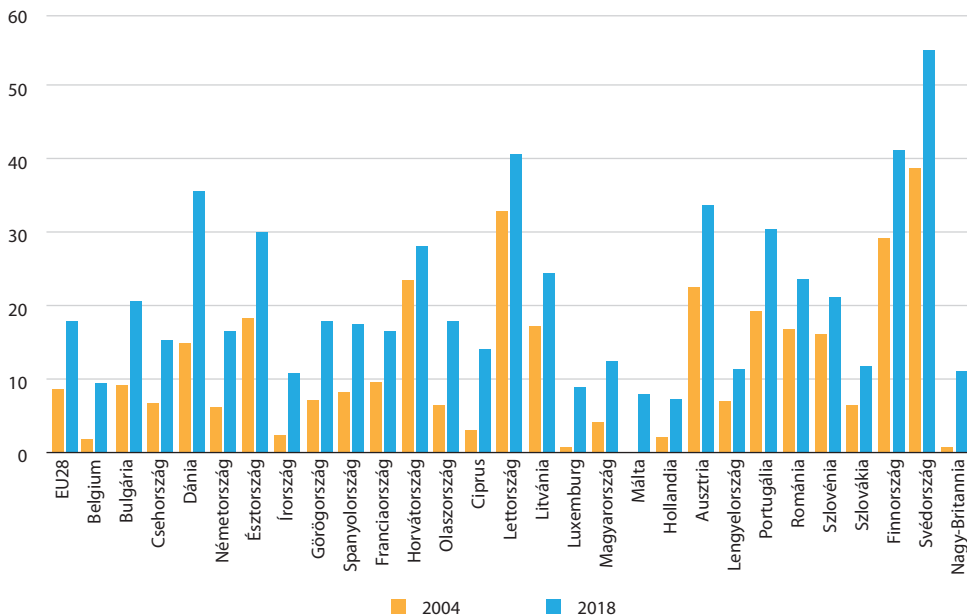
²⁰ European Commission: *White Paper: An Energy Policy for the European Union*. COM(95)682 (1995. december 13.).

²¹ Az Európai Bizottság zöld könyvei egy adott terület európai szintű konzultációs folyamatát segítik, amelyben az érintettek javaslatok megtételével vesznek részt az eljárásban. A jogalkotás során alapul szolgálhatnak a fehér könyveknek.

²² Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról (1996. december 19.).

²³ Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról (1998. június 22.).

(European Union Emissions Trading System – EU ETS)²⁴ bevezetésére vonatkozó irányelveket, akárcsak az energiakereskedelemtől szóló intézkedéseket még mindig nem a közös energiapolitika alapozta meg, ezek a Maastrichtban megfogalmazott belső piaci és a környezetvédelmi szabályokra épültek.

21. ábra: A megújuló energiák részaránya a teljes energiafelhasználásban az Európai Unióban 2004-ben és 2018-ban (%)

Forrás: Eurostat (2020c): Share of Energy from Renewable Sources alapján a szerző szerkesztése

A környezetvédelem kérdése közben egyre nagyobb hangsúlyt kapott. Az Európai Unió 1997-ben aláírta az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének (*United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC*) kiegészítő jegyzőkönyvét, a kiotói jegyzőkönyvet, amelyben vállalta, hogy 2012-ig 8 százalékkal csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását az 1990-es bázisévhez képest. Az is látszott, hogy a globális klímaváltozás elleni küzdelem nemzetállami szinten már nem hozhatja meg a kívánt eredményeket, ami az Unió számára is kijelölt egy közös célt, nem utolsósorban pedig Európa vezető szerepet szánt magának ebben a harcban.

2000-ben a Bizottság újabb zöld könyvet²⁵ tett közzé, amelyben ismét felhívta a figyelmet arra, hogy Európa az importfüggősége miatt rendkívül sebezhető. Míg az energiaügyekben nincs közösségi kohézió, addig az Unió nem kompetens ezekben a kérdésekben annak ellenére, hogy az energia a gazdaság működésének alapja.

²⁴ Az EU ETS célja, hogy ösztönözze elsősorban az energiaigényes vállalatokat arra, hogy minél kevesebb üvegházhatású gázt bocsássanak ki működésük során. A rendszer a kibocsátás mértékét egységekben határozza meg, mennyiségét korlátozza, és költségeket rendel hozzájuk.

²⁵ European Commission: *Green Paper – Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply*. COM(2000)769 (2000. november 29.).

2002-ben a barcelonai csúcson a tagállamok ismét elkötelezték magukat a villamosenergia- és a gázpiac liberalizációja mellett a hatékonyabb verseny, a jobb szolgáltatás és az alacsonyabb árak érdekében. Így 2003-ban megszületett a második energiacsomag. Két irányelv²⁶ formájában lefektették a liberalizáció pontos menetét, ami kiterjedt arra is, hogy a közületi fogyasztók 2004-től, a lakossági fogyasztók pedig 2007-től szabadon választhattak energiaszolgáltatót. Addigra már a Maastrichti Szerződés értelmében javában zajlott a transzeurópai hálózatok fejlesztése, ami az integráció és a közös piac egy fontos építőköve volt, de ekkorra kapott prioritást a szállítás elősegítése a határokon átvitelő energia-infrastruktúrákon.²⁷

2005-ben az Unió jelentős lépést tett a regionális energiapiac létrehozására, mikor megszületett az Energiaközösség²⁸ (2006-tól hatályos), ami megteremtette a jogi és gazdasági feltételeket az EU és Délkelet-Európa villamosenergia- és földgázpiacainak integrálására. A célok közt szerepelt a beruházások növelése az energetikai infrastruktúrákba, az egységes szabályozási környezet kialakítása a kereskedelem elősegítéséhez, a környezet védelme energiahatékonysági intézkedéseken és a megújuló energiák alkalmazásán keresztül, valamint a verseny támogatása a piac méretének növekedéséből adódóan.

2006-ra készült el a Bizottság újabb zöld könyve,²⁹ amely lefektette az alapjait egy új, átfogó európai energiapolitikának, és amelynek alapvetései megismételték a korábbi három prioritás, a fenntartható fejlődés, a versenyképesség és az ellátás biztonsága közti egyensúly fenntartását. A Bizottság hat pontban foglalta össze a 21. század kihívásainak területeit: versenyképesség és a belső energiapiac, az energiaszerkezet diverzifikációja, szolidaritás, fenntartható fejlődés, innováció és technológia, illetve külpolitika.

A Tanács ennek következményeként a 2007. március 8–9-i ülésén cselekvési tervet határozott meg *Energiapolitika Európának* címmel³⁰ a 2007–2009 közti időszakra, amely az első egységes európai energiapolitika megszületésének tekinthető. Az elfogadott intézkedések része volt a belső villamosenergia- és gázpiac fejlesztése, az energiaellátás biztonsága, közös európai fellépés az energia-külszolgálatokban, az energiahatékonyság növelése és a megújuló energiák terjedése, valamint az energetikai technológiák fejlesztése. Az integrált európai éghajlatváltozási és energiapolitika jegyében deklarálták, hogy az EU 2020-ig 20 százalékkal csökkenti az üvegházhatásúgáz-kibocsátást az 1990-es bázisévhez képest, 20 százalékra növeli az energiahatékonyságot, és ugyancsak legalább 20 százalékra növeli a megújuló energiák részarányát a teljes energiafogyasztásban (20/20/20). 2009-ben a megújuló energiák részarányának növeléséről szóló irányelv³¹ ezeket a célszámokat tagállamonkénti bontásban is lefektette.

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról (2003. június 26.). Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról (2003. június 26.).

²⁷ Horváth (2011): i. m. 426.

²⁸ Szerződés az Energiaközösség létrehozásáról. COM(2005)435 (2005. május 19.).

²⁹ Európai Bizottság: *Zöld könyv – Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért*. COM(2006)105 (2006. március 8.).

³⁰ European Council: *Presidency Conclusions, Brussels European Council 8/9 March 2007* (2007. május 2.).

³¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról (2009. április 23.).

2007-ben aláírták a Lisszaboni Szerződést³² (2009-ben lépett hatályba), amelyben – az integráció történetében először – külön fejezetet kapott az energiapolitika. Az uniós energiapolitika céljai voltak az energiapiac működése, az energiaellátás biztonsága, a környezet védelme érdekében az energiahatékonyság és az energiatakarékosság, valamint a megújuló energiaforrások fejlesztése, illetve az energiahálózatok összekapcsolása. Tagállami hatáskörben maradt a saját energiaforrások kiaknázásának kérdése, az energiaforrások közti választás (energiamix) (11. táblázat) és az energiaellátás általános szerkezetének meghatározása, amibe beletartozik a külkapcsolatok ápolása is.

Még szintén 2007-ben a Bizottság javaslatot tett a villamosenergia- és gázpiac további liberalizációjára (harmadik energiacsomag), hogy ténylegesen megvalósuljon az energiaszolgáltatók közti szabad választás. Ennek eszköze, hogy a hálózat üzemeltetését el kell választani az energiatermelői és energiaszolgáltatói tevékenységtől, így nem a monopóliumok uralják a piacot, hanem megjelenhetnek a kisebb szereplők is.³³

11. táblázat: Az Európai Unió 28 tagállamának energiamixe a teljes primer energiaellátás alapján 2018-ban (ktoe*)

	Összesen	Kőolaj	Kőszén	Földgáz	Nukleáris energia	Vízenergia	Megújulók (nap, szél stb.)	Bioüzemanyagok és hulladékok
	ktoe*	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe
Németország	302 079	98 044	68 768	73 552	19 804	1 545	14 435	30 122
Franciaország	246 355	70 998	9 034	36 726	107 596	5 613	4 036	17 748
Egyesült Királyság**	175 212	60 451	8 038	67 849	16 953	472	6 053	13 754
Olaszország	150 577	50 914	8 556	59 513		4 195	9 110	14 514
Spanyolország	125 017	52 926	11 254	27 082	14 530	2 952	7 308	8 009
Lengyelország	105 803	29 734	49 409	16 124		169	1 207	8 659
Hollandia	72 934	26 989	8 213	30 729	916	6	1 351	3 912
Belgium	53 199	21 160	3 130	14 908	7 451	27	1 008	3 780
Svédország	49 766	10 367	2 201	1 001	17 861	5 349	1 475	12 771
Csehország	43 299	9 416	15 682	6 819	7 817	140	276	4 327
Finnország	33 985	8 010	4 188	2 172	5 939	1 144	512	10 133
Románia	33 578	9 716	5 065	9 843	2 964	1 519	736	3 953
Ausztria	32 835	11 667	2 722	7 395		3 236	863	6 181

³² Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Lisszabon, 2007. december 13.

³³ Európai Parlament: *Harmadik energiacsomag – górcső alatt a tulajdonosi szétválasztás* (2008. április 30.).

	Összesen	Kőolaj	Kőszén	Föld- gáz	Nukleáris energia	Víz- energia	Megújuló (nap, szél stb.)	Bioüzem- anyagok és hulladékok
	ktoe*	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe	ktoe
Magyarország	26 739	7 812	2 252	8 274	4 114	19	333	2 701
Görögország	22 566	10 358	4 705	4 117		494	1 154	1 199
Portugália	22 013	8 852	2 696	5 022		1 066	1 477	3 128
Bulgária	18 496	4 349	5 477	2 612	4 186	443	288	1 768
Szlovákia	17 353	3 902	3 377	4 077	3 913	309	67	1 390
Dánia	17 024	6 113	1 720	2 673		1	1 346	4 712
Írország	13 713	6 265	1 394	4 488		60	758	752
Horvátország	8 507	3 198	365	2 292		662	145	1 381
Litvánia	7 605	2 960	210	1 776		37	106	1 419
Szlovénia	6 939	2 423	1 133	725	1 505	404	83	709
Észtország	6 268	66	4 746	414		1	57	1 147
Lettország	4 632	1 430	48	1 169		209	11	1 687
Luxemburg	3 901	2 314	42	684		8	35	289
Ciprus	2 241	2 012	14				110	105
Málta	677	296		293			21	13

Megjegyzés: *ktoe: az energetikában használt mértékegység, egy tonna nyersolaj elégetésével nyert energia mennyiségét jelöli; **Az Egyesült Királyság 2020. január 31-én kilépett az Európai Unióból

Forrás: a Nemzetközi Energiaügynökség (2018): [Total Primary Energy Supply](#) adatai alapján a szerző szerkesztése

Energiapolitikai célok: 2020, 2030 és 2050

2010-ben a Bizottság kiadta az *Energia 2020*³⁴ című stratégiát, amely a 2007–2009 közti időszakra vonatkozó cselekvési terv folytatásaként lefektette az energiapolitikai célokat 2020-ig. A dokumentum nemcsak azért sürgette az energiapiac átalakítását, hogy teljesüljenek az uniós klímacélok, hanem a versenyképesség megmaradásának érdekében is. Öt főbb területet emelt ki: az energiahatékony Európa megteremtését, egy valóban páneurópai integrált energiapiac kiépítését, a fogyasztói pozíciók erősítését és a biztonság lehető legmagasabb szintjének biztosítását, Európa vezető szerepének kiterjesztését az energiatechnológiára és az innovációra, valamint az uniós energiapiac külső dimenziójának megerősítését.

³⁴ Európai Bizottság: *Energia 2020: A versenyképes, fenntartható és biztonságos energiaellátás és -felhasználás stratégiája*. COM(2010)639 (2010. november 10.).

A Tanács 2011-ben a magyar elnökség idején tartott először kifejezetten uniós energiacsúcsot, itt az állam- és kormányfők arról döntöttek, hogy az integrált belső piacot 2014-ig meg kell valósítani. Az energiabiztonság biztosításához ugyanis korszerűsíteni kell az energia-infrastruktúrákat, és össze kell kapcsolni a hálózatokat, a döntés értelmében 2015 után egyetlen tagállam sem lehet elszigetelt az európai villamosenergia- és gázhálózatoktól.³⁵

2014-ben a Bizottság átfogó energiabiztonsági stratégiára³⁶ tett javaslatot a 2006-ban és 2009-ben az Oroszország és Ukrajna között zajló vita, majd a 2014 elején kirobbanó fegyveres konfliktust követően. Az EU számára égető probléma volt az orosz gázimporttól való függőség, mivel hat tagállam számára Oroszország jelenti az egyetlen beszállítót. Szintén 2014-ben mutatták be a 2030-ig szóló energia- és éghajlat-politikai keretrendszert, ami tovább emelte a 2020-as célszámokat. Az EU vállalta, hogy 40 százalékkal csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását, 27 százalékkal növeli az energiahatékonyságot, és legalább 27 százalékos részarányt biztosít a megújuló energiáknak a teljes energiafelhasználásban.

A Bizottság 2015-ben tette közzé az energiaunió létrehozását célzó stratégiát,³⁷ amely igyekszik összehozni az energiabiztonsági stratégiát az energia- és éghajlat-politikai keretrendszerrel. Célja, hogy „megfizethető, biztonságos és fenntartható energiát biztosítson Európa és polgárai számára”, amely öt pillérre épül: energiabiztonság, integrált belső energiapiac, energiahatékonyság, a gazdaság dekarbonizációja, kutatás és innováció. Összességében az energiaunió a legfontosabb energetikai kihívásokra igyekszik választ adni, ezek az éghajlatváltozás, az energiafüggőség és az elavuló energia-infrastruktúrák.

Az energiaunió megvalósításához³⁸ a Bizottság 2016-ban előterjesztette a *Tiszta energia minden európainak* című javaslatcsomagját, amelynek 2019-ig végül minden elemét elfogadták. Köztük szerepelt több módosított irányelv is, így az energiahatékonyságról, az épületek energiahatékonyságáról, a megújuló energiáról és a villamos energiáról szóló rendelet és irányelv. A csomag részeként felülvizsgálták a 2030-ig kitűzött energiapolitikai célokat, és kitűzték, hogy legalább 32,5 százalékkal növelik az energiahatékonyságot, valamint a teljes energiafelhasználás legalább 32 százaléka növelik a megújuló energiák részarányát.

Szintén 2015-ben született meg a párizsi megállapodás,³⁹ amely a 2012-ben lejárt kiotói jegyzőkönyvet hivatott felváltani, de sokáig nem sikerült tető alá hozni. Végül a világ vezetői az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye részes feleinek Párizsban tartott találkozóján (*Conference of the Parties – COP*) állapodtak meg, és új, ambiciózus célokat fogalmaztak meg az éghajlatváltozás elleni küzdelemben. Az egyezmény legfontosabb célja, hogy a globális éves átlaghőmérséklet emelkedését az iparosodást megelőző színhez képest 2 Celsius-fok alatt tartják, de igyekeznek elérni, hogy az emelkedés ne haladja meg a 1,5 Celsius-fokot.

Az EU továbbra is vezető szerepre törekszik az éghajlatváltozás elleni globális küzdelemben, ezért a párizsi megállapodással összhangban azt az ambiciózus célt tűzte ki, hogy 2050-re klímasemlegessé válik. A 2019-ben bemutatott európai zöld megállapodás⁴⁰ (*European Green Deal*) az ehhez vezető utat jelöli ki számos szakpolitika bevonásával, amelyben az energia-

³⁵ Horváth (2011): i. m. 435.

³⁶ Európai Bizottság: *Európai energiabiztonsági stratégia*. COM(2014)0330 (2014. május 28.).

³⁷ Európai Bizottság: *A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előretekintő éghajlat-politika keretstratégiája*. COM(2015)080 (2015. február 25.).

³⁸ Az Európai Unió Tanácsa: *Energiaunió*. 2020a.

³⁹ Az Európai Unió Tanácsa: *Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás*. 2020b.

⁴⁰ Európai Bizottság: *Az európai zöld megállapodás*. COM(2019)640 (2019. december 11.).

politikának kulcsszerepe van – ezt nevezzük energiaátmenetnek (*energy transition*). Fel kell gyorsítani a kibocsátáscsökkentés mértékét és az energiahatékonyság növelését, fokozni a megújuló energiaforrások kiépítését, ezzel párhuzamosan kivezetni a szén az energiatermelésből. Összességében az európai zöld megállapodás nettó zéró kibocsátás mellett új növekedési stratégiát kíván megvalósítani egy társadalmilag igazságos átalakulás koncepcióját is figyelembe véve.

2020 decemberében a Tanács újabb ambiciózus vállalást tett, és 55 százalékra emelte az uniós célszámot az üvegházhatású gázok kibocsátáscsökkentésében.

Tagállami érdekek kereszttüzében

A kitűzött ambiciózus célok eléréséhez a tagállamok részéről erős elköteleződésre van szükség, azonban a rendelkezésükre álló energiaforrások, a földrajzi elhelyezkedésük és a történelmi, geopolitikai adottságaik közti eltérések miatt az energiapolitika több területén jellemző a megosztottság.⁴¹ A hidegháború vége óta eltelt években folyamatosan változó környezetben igyekeztek a tagállamok képviselni érdekeiket, ezért is csak a Lisszaboni Szerződés óta beszélhetünk közös európai energiapolitikáról. Egyes érdekek mentén mégis megkülönböztethetünk együttműködésekkel a tagállamok között, és ahogy az energiaátmenet folyamata zajlik, újabb *ad hoc* szövetségek alakulhatnak.

Az energiaátmenet kérdése a tagországokat két csoportra osztja, a tengely a régi és az új tagállamok között húzódik.⁴² Az 1958–1995 között csatlakozott államok fejlettebb energiapiacuk és modernebb energetikai infrastruktúrájuk birtokában a megújuló energiák térnyerésére gazdasági lehetőségként tekintenek, ami csökkenti az importfüggőséget és az üvegházhatású gázok kibocsátását. Az integrált piac számukra a kihívások közös kezelését jelenti. A 2004 után csatlakozott államokban az energetikai infrastruktúra öreg és elavult, így jelenlegi állapotában nem alkalmas arra, hogy lényegesen jobb összeköttetést biztosítson más országokkal az ellátásbiztonság javítása érdekében. Az energiapiacok így kevésbé ellenállóak, ráadásul a megújuló források alkalmazásai is kevésbé törtek előre, így az energiaátmenetben és a piaci integrációban sokkal inkább kockázatot látnak. A térség országainak tehát hatalmas költségeket kéne vállalniuk ahhoz, hogy megvalósulhasson a modernizáció az energetika minden területén. Éppen ezért – építve a meglévő infrastruktúrára – a földgázbeszállítás diverzifikációjára, az EU-ban pedig a gázinfrastruktúrák fejlesztésére törekсенek.

A szénelapú energiatermelés kivezetésének klímavédelmi szempontból felmerülő igénye hatására egyes tagországok bezárták utolsó szénerőműveiket (Belgium 2016-ban, Ausztria 2020-ban), mások már megjelölték a kivezetés pontos időpontját (Magyarország 2025-re, Szlovákia 2023-ra). Lengyelország jelentős széntartalékainak köszönhetően azonban továbbra is kitart a szénelapú energiatermelés mellett, és a kivezetés időpontjaként 2049-et jelölte meg.⁴³ Lengyelország közben a nukleáris és megújuló energiaforrások fejlesztése mellett köteleződött el, amivel a szénnek

⁴¹ Berthold Leimbach – Friedemann Müller: European Energy Policy: Balancing National Interests and the Need for Policy Change. *Climate and Energy Papers*, (2008), 1. Friedrich Ebert Stiftung.

⁴² María de la Esperanza Mata Pérez – Daniel Scholten – Karen Smith Stegen: The Multi-Speed Energy Transition in Europe: Opportunities and Challenges for EU Energy Security. *Energy Strategy Reviews*, 26. (2019).

⁴³ Chloé Farand: Poland Agrees Coal Mining Phase out with Unions by 2049. *Climate Change News*, 2020. szeptember 25.

kíván alternatívát teremteni. Magyarország a Paksi Atomerőmű bővítésével ugyancsak hosszú távra elköteleződött a nukleáris energia mellett, továbbá bővíteni tervezi napelemes kapacitásait. Franciaország szintén a nukleáris energiát tekinti a megoldásnak az importfüggőség csökkentésére és a klímavédelmi kihívásokra, míg Németország a fukusimai atombaleset hatására döntött atomerőműveinek bezárásáról, és éppen környezetvédelmi okokkal indokolja, hogy a kiesett kapacitások egy részét átmenetileg szénelapú energiatermeléssel pótolja. Dánia ehhez képest stabilan tudja megújuló energiából biztosítani villamosenergia-termelésének legalább a felét.

Az importfüggőség nagyban meghatározza a kapcsolatok, hiszen tagállami hatáskörbe tartozik az energiamix meghatározása és általánosságban az ellátásbiztonság is. Itt ugyancsak a régi és az új tagállamok között húzódik egy tengely, az egykori keleti blokk tagországai nagymértékben kitéttek az orosz gázimportnak, de például Németország Északi Áramlat 2 néven Oroszországból közvetlen földgázvezetékét épít. Rendkívül kiszolgáltatott még az energiaimportnak Málta, Luxemburg és Ciprus, amelyek csaknem teljes energiafelhasználása a határaikon túlról származik.⁴⁴

Következtetések

Összességében az energiapolitika a teljes széttagoltságból elérkezett egy olyan fázisba, ahol az integráció fokozatosan megvalósul, miközben tanúi lehetünk az energiához köthető területek teljes átalakulásának. Továbbra is napirenden van az importfüggőség csökkentése, ami az 1950-es évektől kezdve kihívásként jelenik meg. Az integráció éppen az eltérő tagállami érdekek miatt nem is tudott sokáig megvalósulni, de a közös piac hatása az ellátás biztonságára és az éghajlatváltozás elleni küzdelem mégis elmozdította a folyamatot az együttműködés irányába. Elkezdődött a szén kivezetése, a fosszilis tüzelőanyagokat felváltják a megújuló energiaforrások, megtörténik az energiapiacok integrációja, új tulajdonosi modellek jönnek létre, decentralizálódik az energiaellátás és az energiaelosztás, ezzel párhuzamosan új technológiai vívmányok születnek.

Az EU energiapolitikai céljai között kiemelt jelentősége van a szén-dioxid-kibocsátás csökkentésének az energiatermelésben, azzal a céllal, hogy 2050-re megvalósuljon a klímasemlegesség. Az EU az energiaátmenettel és a zöld innovációkkal utat is mutathat, és az éghajlatváltozás elleni küzdelemben globális vezető szerepet tölthet be, amelynek elérését támogatja az európai zöld megállapodás és a 2020 decemberében született döntés az üvegházhatású gázok kibocsátásának 55 százalékos csökkentéséről 2030-ig.

Felhasznált irodalom

Az Európai Atomenergia-közösséget létrehozó szerződés. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11957A/TXT&from=EN>

Az Európai Parlament és a Tanács 96/92/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról (1996. december 19.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996L0092&from=EN>

⁴⁴ Eurostat: *Energy Dependency Rate for all Products, 2008 and 2018*. European Commission, 2020a. augusztus 31.

- Az Európai Parlament és a Tanács 98/30/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról (1998. június 22.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:31998L0030&from=EN>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2003/54/EK irányelve a villamos energia belső piacára vonatkozó közös szabályokról (2003. június 26.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32003L0054>
- Az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról (2003. június 26.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32003L0055>
- Az Európai Parlament és a Tanács 2009/28/EK irányelve a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról (2009. április 23.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0028>
- Az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=legissum:xy0022>
- Az Európai Unióról szóló szerződés. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:11992M/TXT>
- Az Európai Unió Tanácsa: *Energiaunió*. 2020a. Online: www.consilium.europa.eu/hu/policies/energy-union/
- Az Európai Unió Tanácsa: *Az éghajlatváltozásról szóló Párizsi Megállapodás*. 2020b. Online: www.consilium.europa.eu/hu/policies/climate-change/paris-agreement/
- Európai Bizottság: *A stabil és alkalmazkodóképes energiaunió és az előrettekintő éghajlat-politika keretstratégiája*. COM(2015)080 (2015. február 25.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=COM%3A2015%3A80%3AFIN>
- Európai Bizottság: *Energia 2020: A versenyképes, fenntartható és biztonságos energiaellátás és -felhasználás stratégiája*. COM(2010)639 (2010. november 10.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52010DC0639R%2802%29:HU:HTML>
- Európai Bizottság: *Európai energiabiztonsági stratégia*. COM(2014)0330 (2014. május 28.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A52014DC0330>
- Európai Bizottság: *Az európai zöld megállapodás*. COM(2019)640 (2019. december 11.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1588580774040&uri=CELEX%3A52019DC0640>
- Európai Bizottság: *Zöld könyv – Európai stratégia az energiaellátás fenntarthatóságáért, versenyképességéért és biztonságáért*. COM(2006)105 (2006. március 8.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0105>
- Európai Parlament: *Harmadik energiacsomag – górcső alatt a tulajdonosi szétválasztás* (2008. április 30.). Online: www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20080429STO27886+0+DOC+XML+V0//HU
- European Commission: *Energy Policy: Problems and Resources 1975–1985*. COM(72)1201 (1972. október 4.). Online: <http://aei.pitt.edu/5143/1/5143.pdf>
- European Commission: *First Guidelines for a Community Energy Policy: Memorandum Presented by the Commission to the Council*. COM(68)1040 (1968. december 18.). Online: <http://aei.pitt.edu/5134/1/5134.pdf>
- European Commission: *Green Paper – Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply*. COM(2000)769 (2000. november 29.). Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52000DC0769>
- European Commission: *The Development of an Energy Strategy for the Community*. COM(81)540 (1981. október 2.). Online: <https://doi.org/10.1111/j.1949-8594.1981.tb10023.x>
- European Commission: *The Energy Programme of the European Communities*. COM(79)527 (1979. október 4.). Online: [http://aei.pitt.edu/32880/1/COM_\(79\)_527_final.pdf](http://aei.pitt.edu/32880/1/COM_(79)_527_final.pdf)

- European Commission: *The Internal Energy Market. Commission Working Document*. COM(88)238 (1988. május 2.). Online: <http://aei.pitt.edu/4037/1/4037.pdf>
- European Commission: *White Paper: An Energy Policy for the European Union*. COM(95)682 (1995. december 13.). Online: http://aei.pitt.edu/1129/1/energy_white_paper_COM_95_682.pdf
- European Council: *Council Adopts Negotiation Directives for Modernisation of Energy Charter Treaty*. Press release (2019. július 15.). Online: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/council-adopts-negotiation-directives-for-modernisation-of-energy-charter-treaty/
- European Council: *Council Resolution of 16 September 1986 Concerning new Community Energy Policy Objectives for 1995 and Convergence of the Policies of the Member States*. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31986Y0925\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31986Y0925(01)&from=EN)
- European Council: *Council Resolution of 17 September 1974 Concerning a New Energy Policy Strategy for the Community. Council Resolution of 17 December 1974 Concerning Community Energy Policy Objectives for 1985*. Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31975Y0709\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31975Y0709(01)&from=EN)
- European Council: *Presidency Conclusions, Brussels European Council 8/9 March 2007* (2007. május 2.). Online: www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/93135.pdf
- Eurostat: *Energy Dependency Rate for all Products, 2008 and 2018*. European Commission, 2020a. augusztus 31. Online: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Energy_dependency_rate_for_all_products_2008_and_2018_\(%25_of_net_imports_in_gross_available_energy_based_on_tonnes_of_oil_equivalent\).png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Energy_dependency_rate_for_all_products_2008_and_2018_(%25_of_net_imports_in_gross_available_energy_based_on_tonnes_of_oil_equivalent).png)
- Eurostat: *Energy Dependency Rate (%)*. 2020b. Online: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/images/bloc-2/bloc2c-dependency.png>
- Eurostat: *Share of Energy from Renewable Sources*. 2020c. Online: <https://bit.ly/3JbxTs5>
- Farand, Chloé: Poland Agrees Coal Mining Phase out with Unions by 2049. *Climate Change News*, 2020. szeptember 25. Online: www.climatechangenews.com/2020/09/25/poland-agrees-coal-mining-phase-unions-2049/
- Horváth Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. Budapest, HVG-ORAC, 2011.
- International Energy Charter: *The Energy Charter Process*. 2015. augusztus 5. Online: www.energycharter.org/process/overview
- International Energy Agency: *Total Primary Energy Supply*. 2018. Online: www.iea.org/regions/europe#overview
- Langsdorf, Susanne: *EU Energy Policy: From the ECSC to the Energy Roadmap 2050*. Heinrich Böll Stiftung, 2011. Online: http://archive.gef.eu/uploads/media/History_of_EU_energy_policy.pdf
- Leimbach, Berthold – Friedemann Müller: European Energy Policy: Balancing National Interests and the Need for Policy Change. *Climate and Energy Papers*, (2008), 1. Fridrich Ebert Stiftung. Online: <http://library.fes.de/pdf-files/id/06633.pdf>
- Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról. Lisszabon, 2007. december 13. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>
- Maltby, Thomas: European Union Energy Policy Integration: A Case of European Commission Policy Entrepreneurship and Increasing Supranationalism. *Energy Policy*, 55. (2013). 435–444. Online: <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.12.031>
- Mata Pérez, María de la Esperanza – Daniel Scholten – Karen Smith Stegen: The Multi-Speed Energy Transition in Europe: Opportunities and Challenges for EU Energy Security. *Energy Strategy Reviews*, 26. (2019). Online: <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.100415>

Rey, Jean: *Economic Union: The Second Phase of European Integration. Speech by Mr. Jean Rey, President of the Commission, before the European Parliament*. Strasbourg, 1968. május 15. Online: <http://aci.pitt.edu/34510/1/A679.pdf>

Szerződés az energiaközösség létrehozásáról. COM(2005)435 (2005. május 19.). Online: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2005/HU/1-2005-435-HU-F1-1.Pdf>